

Received	Reviewed	Published	Doi Number
08.04.2020	24.05.2020	20.06.2020	10.29228/ijlet.43454

The Language of Generation Z in the Axis of Generation Conflicts

Elmas ÇOKOL¹

ABSTRACT

Turkish, which has a history of thousands of years, has been divided into various dialects until today, and has experienced many changes. These changes are still going on. However, changes in all natural languages were generally perceived as negative in almost every period. The main reason for this is that young and mature generations have different perspectives on preserving the past and adapting to innovation. It is possible to follow the traces of generational conflicts from ancient times to today. In this qualitative study, the way the young generation uses Turkish is exemplified by using observation and document analysis methods in the axis of generational conflicts. It also explains the reasons for the emergence of new forms. Nowadays, especially the language of the generation Z, born after the 2000s, has been criticized in many ways by previous generations. Some of these criticisms are the use of English words, slang and jargon, mumpsimus and deviations from general grammar rules, spelling problems and divergence from the literary language tradition. However, most of these criticisms are not specific today. In the past, intellectuals have criticized the languages of their time for similar reasons. However, contrary to these negative interpretations, language innovations, called re-analysis, often open new areas to language for the transfer of its past features to the future and provide the development of the language. As a matter of fact, it is seen that many new words such as *atarlanmak*, *dis atmak*, *dm'den yürümek*, *duyar kasmak*, *gider yapmak*, *kafa açmak*, *kafasını yaşamak*, *stolklamak*, *tav olmak*, *trip atmak*, *yargı dağıtmak* that young people use today are reinterpreted forms of old language habits. Considering that the languages that were not reprocessed by their speakers died, it is a good sign that Turkish continues to be reinterpreted today.

Key Words: Generation conflict, generation Z, the language of generation Z, language change, youth slang.

Kuşak Çatışmaları Ekseninde Z Kuşağının Dili

ÖZET

Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Türkçe günümüze gelene kadar çeşitli kollara ayrılmış ve pek çok değişim yaşamıştır. Bu değişimler hâlen yaşanmaya devam etmektedir. Ancak tüm doğal dillerde görülen değişimler, hemen her dönemde genellikle olumsuz olarak algılanmıştır. Bunun temel sebebi, genç ve olgun nesillerin geçmişi koruma ve yeniliğe adapte olma konularında farklı bakış açılarına sahip olmalarıdır. Antik çağlardan günümüze bu tür kuşak çatışmalarının izlerini takip etmek mümkündür. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, gözlem ve doküman inceleme yöntemleri kullanılarak kuşak çatışmaları çerçevesinde genç neslin Türkçe kullanımı örneklendirilmekte ve yeni biçimlerin ortaya çıkış sebepleri açıklanmaktadır. Buna göre; günümüzde özellikle 2000'li yıllar sonrasında doğan Z kuşağının Türkçesi, önceki nesiller tarafından pek çok açıdan eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden bazıları, İngilizce kaynaklı kelime kullanımı, argo ve jargona başvurma, galat-ı meşhurlar - genel gramer kurallarından sapmalar, imla problemleri ve edebiyat dili geleneğinden uzaklaşmadır. Fakat bu eleştirilerin çoğu günümüze özgü değildir. Geçmişte de entelektüeller kendi dönemlerinin dillerini benzer gerekçelerle eleştirmişlerdir. Ancak bu olumsuz yorumların aksine, yeniden çözümleme olarak adlandırılan dil yenilikleri, çoğu kez geçmişteki özelliklerin geleceğe aktarılması için dile yeni alanlar açmakta, dilin gelişmesini sağlamaktadır. Nitekim, bugün gençlerin sıkça kullandığı *atarlanmak*, *dis atmak*, *dm'den yürümek*, *duyar kasmak*, *gider yapmak*, *kafa açmak*, *kafasını yaşamak*, *stolklamak*, *tav olmak*, *trip atmak*, *yargı dağıtmak* gibi pek çok yeni sözün eski dil alışkanlıklarının yeniden yorumlanmış şekilleri olduğu görülmektedir. Bu şekilde konuşurları tarafından yeniden işlenmeyen dillerin öldüğü göz önüne alındığında, Türkçenin bugün de yeniden yorumlanmaya devam etmesi iyiye işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuşak çatışması, Z kuşağı, Z kuşağının dili, dil değişmesi, gençlik argosu.

¹ Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, elmascokol@mu.edu.tr, ORCID: 000-0003-4483-8852.

1. Giriş

Değişim; varlığın, var olmanın kaçınılmaz sonuçlarından biridir. Ancak insanoglu genelde, değişimin olumsuz yönde gerçekleşeceği konusunda endişe duyma eğilimindedir. İnsan yaşamının çeşitli dönemlerindeki psikolojik etkilerden kaynaklanan bu durum nedeni ile genç ve olgun nesiller arasında yeniliği kabul etme ve ona adapte olma noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu bu farklılıklar “kuşak çatışması” olarak adlandırılır.

1.1. Kuşak Çatışmaları

Aynı yaş aralığında doğmuş; aynı sosyal, kültürel ve ekonomik iklimten etkilenmiş olan bireylerin oluşturduğu gruba *kuşak*, *nesil* veya *jenerasyon* (İng. *generation*) denir (Duman, 2019, s. 204). Günümüzde, tanımlanan ve şu an birlikte yaşadığımız beş farklı kuşak bulunmaktadır:

Sessiz Kuşak (The Silent Generation): 1924 - 1945 yılları arasında doğanlar

Bebek Bombardımanı (The Baby Boomer): 1945-1964 yılları arasında doğanlar

X kuşağı: 1965-1979 arası doğanlar

Y kuşağı: 1980-1999 yılları arasında doğanlar

Z kuşağı: 2000 yılından sonra doğanlar

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, şu anda nüfus ve aktif yaşama katılım itibarıyla en kalabalık grubu oluşturan ve birbiriyle en çok çatışan üç nesil olan X, Y ve Z kuşaklarının özelliklerini kısaca gözden geçirmek gerekmektedir (Duman, 2019, s. 204):

1965-1979 arası doğanlara *X kuşağı* denmektedir. X kuşağı pek çok çalışmada kurallara uyumlu, disiplini seven, aidiyet duygusu güçlü, otoriteye saygılı, sadık, çalışkanlığa önem veren bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. X kuşağı bireylerinin iş motivasyonları yüksektir ve yeterince emek verdiklerinde iyi yerlere geleceklerine inanmışlardır. Bu kuşak gençliğinde yürüyen merdiven ve televizyon gibi bir takım icatlara şahitlik etmiştir.

1980-1999 arası doğanlar ise *Y kuşağı*ni oluşturmaktadır. Ülkemizin en kalabalık grubunu oluşturan bu kuşağın belirgin özelliklerinden biri özgürlüklerine düşkün olmalarıdır. Bireysellik bu kuşakla beraber yaygınlaşmıştır. Y kuşağının doğduğu yıllar bilgisayarın ve internet kullanımının yaygınlaştığı yıllara denk gelmiştir. X kuşağının aksine henüz gençken bu teknolojilere sahip olan Y kuşağı, bu sebeple değişime en kolay ayak uyduran kuşaktır. Y kuşağı dünyaya küresel bir gözle bakabilmekte ve hoşgörüyü öne çıkarmaktadır. Ayrıca bir önceki nesil ile kuşak farklılığının en çok hissedildiği nesildir.

2000 yılından sonra doğanlar ise *Z kuşağı* olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşak internet ve mobil teknolojilerle daha bebekken tanışmıştır. Bu yüzden akıllı telefon, tablet ya da bilgisayar gibi teknolojik aletleri adeta doğuştan gelen bir içgüdü ile kullanıyor gibidirler. İnternet aracılığıyla sosyalleşmeyi tercih eden bu kuşak, sanal dünyaya fazla maruz kaldığı ve her şeye daha kolay ulaştığı için, hız odaklı ve çabuk tüketen bir nesildir. Ancak bu durum aynı anda birkaç şeyle ilgilenebilme yeteneklerinin ve yaratıcılıklarının da gelişmesini sağlamıştır. Z kuşağı, geleneksel yaşamın pratikleri, inanç ve değerlerinden ziyade, küresel dünya vatandaşlığını önemsemektedir.

Görüldüğü kadarıyla birbirini anlayamama durumu Y ve Z kuşaklarından ziyade, X ve Y-Z kuşakları arasında yaşanmaktadır. Ülke nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan Y ve Z kuşakları hem birbirine zamansal açıdan yakın olma hem teknolojiye hâkim olabilme hem de nispeten benzer yaşam

tarzlarına sahip olmaları açısından birbirini daha iyi anlamaktadır. Bu yüzden Y ve Z kuşakları arasında genel olarak ortaklaşan bir kültür ve dilden bahsedilebilir.

1.2. Kuşak Çatışmalarının Doğası

Yukarıda da görüldüğü gibi kuşakların birbirinden farklılık gösteren özelliklerinin bulunması, *kuşak çatışması* denilen durumu ortaya çıkarmıştır. Aslında insanlık tarihinin başından beri süregelen kuşak çatışmaları temelde, kendinden önceki nesli tutucu bulma ve kendinden sonraki nesli yadırgama düşüncesinden kaynaklanır.

Antik çağlardan günümüze kadar, pek çok kuşak çatışması örneği bulmak mümkündür. Örneğin, Platon ve Aristoteles gibi ünlü düşünürler gençlerin kontrolden çıktığından, kaba şekilde yemek yediklerinden, hadlerini aştıklarından ve çok saygısız olduklarından şikâyet etmişlerdir. Onlardan daha önce, MÖ 8. yüzyılda yaşamış olan Hesiodos ise gençlerin umursamazlıkta çok ileri gittiklerini, bu yüzden de ileride ülke yönetimini ele alacaklarını düşündükçe umutsuzluğa kapıldığını ifade etmiştir (Toruntay, 2011, s. 66-67).

Tanpınar ise "Yeni Edebiyat Cereyanına Dair" adlı yazısında şunları söylemektedir: "Gençlere yapılan serzenişlerden biri de ciddi olmamalarıdır. Bence bu bir aksülâmelin mahsulü olmalarından ileri geliyor. Alaycıdırlar, fanteziden hoşlanırlar ve anane ile değilse bile, görenek edebiyatı ile olan münasebetleri menfi bir şekildedir... Sebebi malum: eskiyi yıkmak istiyorlar... Fakat şiirden, hem de gittikçe genişleyen bir zaviye ile uzaklaştıklarını gizlemek de mümkün değil." (2005, s. 87-88).

Görüldüğü gibi, gençliğin giderek daha da kötüye gittiği endişesi, her ne kadar günümüzün problemiymiş gibi gözüke de aslında bu, zamandan bağımsız bir olgudur. En açık görüşlüsünden en tutucusuna kadar insanoğlu, her dönemde, içinde bulunduğu zamandan ve yeni nesilden şikâyet etmiş, kendinden farklı olanı eleştirme tutumuna sahip olmuştur. Ancak herkesçe malum olduğu gibi çokça değişmesine rağmen insanlık, ortaya çıktığı andan itibaren geriye değil, ileriye doğru giden bir eğride seyretmiştir. Bu da yenilik direncinin psikolojik açıdan bir tür önyargı olduğuna işaret etmektedir.

Fakat önyargının da birtakım evrimsel faydaları olduğu bilinmektedir. Yeniliğin bilinmezliğinin tehlikeleri beraberinde getireceği düşüncesiyle, "*hâlihazırda bilineni koruma*", "*güvenli alandan çıkmama*" ve "*fazladan enerji harcamaktan kaçınma*", bu evrimsel güdülerden bazılarıdır. Bundan dolayı insanların, özellikle yaşları ilerledikçe, yıllarca biriktirdiği deneyimlerinin ve bilgilerinin mükemmelliğine daha fazla inandığı ve kendi yaşamının klasiklerine sıkı sıkıya bağlandığı görülmektedir. Ancak bilgi ve deneyimler bir *dogmaya* dönüştüğünde; din, milliyet, cinsiyet, yaş ve statü gibi çeşitli olguların arkasına saklanarak yaratıcı olan bireyleri kısıtlama, dışlama ve küçümseme davranışına sebep olmaktadır.

Bilgi ve deneyimin insanlığın ilerlemesindeki rolü, pek tabii yadsınamaz. Ancak ilerleme noktasında bilgi ve deneyim, tek başına yeterli değildir. Bilgi ve deneyimlerin yeniden yorumlanması anlamına gelen yaratıcı düşünebilme yetisi, insanoğlunu diğer canlılardan ayıran ve ilerlemesini sağlayan en önemli özelliktir. Bu sebeple, insanlık kendi bilgi ve deneyimlerini kutsayarak değişime direnen geniş halk yığınlarından ziyade, bu kalabalıklar arasında yetişen birkaç meraklı, hevesli, cesur ve yenilikçi kişinin yardımıyla ilerlemiştir. Yaratıcı düşünebilme yetisi ile insanoğlu, mağaralardan çıkıp uzaya yolculuk yapacak düzeye erişmiştir.

Bilgi ve deneyim nasıl olgunluğu çağırıştırıyorsa, yeniliğin alt metninde de gençlik vardır. Hangi dönemde yaşamış olursa olsun, genç nesil kendi çağını yakalamada daha başarılıdır. Çünkü daha

sınırlı bir geçmişe sahip olmaları, yaşlarının getirdiği merak, algılarının açıklığı ve öğrenme kapasitelerinin yüksekliği, onları her alanda daha yaratıcı ve yenilikçi yapmaktadır. Ayrıca kalıpları kırma, farklı olma, birey olma arzularının bu çağlarda çok fazla olması da gençlerde yaratıcı düşünceyi perçinlemektedir.

Ömer Seyfettin'in 1908 yılında, henüz 24 yaşındayken Ali Canip'e yazdığı bir mektup gençlerdeki eskiyi yıkmaya düşüncesini ve yenilik arayışını göstermesi bakımından kayda değerdir: "... Bunu yalnız başaramam, geliniz Canip Bey, edebiyatta ve lisanda bir ihtilal vücuda getirelim..." (Öksüz, 2016, s. 83). Dilde bir ihtilal yapmaktan bahseden bu mektup "Yeni Lisan" hareketinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

2. Yöntem

Nitel bir çalışma olan bu makalede, kuşak çatışmaları çerçevesinde genç neslin Türkçeyi kullanımı örneklendirilmekte ve yeni biçimlerin ortaya çıkış sebepleri açıklanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için, veri toplama yöntemi olarak gözlem ve doküman inceleme metotları kullanılmıştır. Bu doğrultuda genç neslin sıkça vakit geçirdiği sosyal medyaya ait verilerden ve www.uludagsozluk.com ve www.eksisozluk.com gibi sanal platformlardan yararlanılmıştır. Verilerin açıklanıp yorumlanmasında ise argo ve etimoloji sözlüklerine başvurulmuştur. Bu aşamada çoğunlukla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır (Karataş, 2015).

3. Bulgular ve Yorumlar

Genç nesildeki geçmişten uzaklaşma ve yeniliği arama arzusu yaşamın pek çok alanına olduğu gibi dile de yansımıştır. Bu yüzden insanlar gençlik çağlarında başka dillerin etkilerine daha açık olmakta ve dile yeni özellikler kazandırmaktadırlar. Dilin değişmesine sebep olan bu durum, önceki nesillerin dilin giderek bozulduğu düşüncesine kapılmasına yol açar. Bu sebeple olgun nesiller genellikle hâlihazırdaki Türkçenin kullanış biçiminden hoşnut olmayıp, dilin geçmişteki hâline özlem duyma eğilimindedir. Ancak bu özlem duyulan Türkçe, geçmişte de o dönemin entelektüelleri tarafından eleştirilmiştir (Öksüz, 2016, s. IX). Bu tezat, dilin giderek yozlaştığı korkusunun aslında değişim direncinin dil konusundaki yansıması olduğunu göstermektedir.

Aşağıda önceki kuşakların günümüz gençlerin dili kötü kullandıklarına dair yaptıkları eleştirilerden başlıcaları sıralanmıştır:

1. Genç neslin dili kötü kullandığına dair yapılan eleştirilerin başında, Batı kaynaklı yabancı kelimelerin sıkça kullanımı gelmektedir. Ancak diller arası etkileşimler çağımıza özgü olmayıp tarihin her döneminde yaşanmıştır. Muhtemelen Köktürklerden bazıları yabancı kelimeler kullandıkları, Uygurlardan bazıları başka dillerin işleyiş tarzını Türkçeye soktukları için eleştirilmişlerdir (Ölmez, 1995-1997-1999), (Tekin, 1966), (Tokyürek, 2013). Karahanlılarda Kaşgarlı Mahmut, Çağatay Devleti'nde Ali Şir Nevai, beylikler döneminde Karamanoğlu Mehmet Bey, Osmanlılarda Türkî-i Basit, Meşrutiyet devrinde Yeni Lisan hareketi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Güneş Dil Teorisi, yabancı kelime hassasiyeti konusunda Türkçe için öne çıkan diğer örneklerdir (Öztürk, 2019). Türk dilinin çeşitli dönemlerinde Sanskritçe, Arapça-Farsça, Fransızca, İngilizce vb. dillerin etkilerinden korku duyulmuştur.

Gerçek şu ki, Türkçeyi şu an işlevsel olarak kullandığımız bu dil hâline getiren şey, Türk dilinin geçmişte yaptığı seçimlerdir. Bu seçimlerin iyi ya da kötü olduğu yoruma açıktır. Ancak tarihin hiçbir döneminde izole yaşamamış Türkler için, dil etkileşimleri kaçınılmaz olmuştur. Bu konuda Macit

Gökberk'in şu yorumu dikkate değerdir: "Dilimizin değişmesi birçoğumuza hüznü vermektedir. Fakat onun bu yazgısını belirleyen tarihimizin yazgısı olmuştur. Bundan bin yıl önce Türk boyları, Uzakdoğu kültür çevresinden ayrılarak İslamlaşırken, yine tarihî bir zorunluluğa ayak uydurmuşlardı. Bu zorunluluğun işaretini anlamaları, onları yeni kültür çevresinde yaratıcı yapmıştır." (2018, s. 80). Bu sebeplerle son yüzyılda içine girdiğimiz yeni kültür çevresinde aslında dile yeni kapılar açmayı deneyen bu çabaların dili yozlaştırdığını söylemek doğru olmayacaktır. Zaten bir kelimenin dilde tutunup tutunamayacağına dilin tek tek konuşurları değil, bizzat dilin kendisi karar vermektedir.

2. Günümüz gençlerinin dili yozlaştırdıklarına dair yapılan bir diğer eleştiri henüz standart dile girmemiş jargon ya da argo olarak tanımlanan kullanımlar geliştirmeleridir. Bu yeni kullanımları "ötekileştirme"nin altında yatan sebeplerden biri, bu sözlerin alt kültür dili olarak algılanmasıdır. Bu doğru olsa bile, jargon ve argonun dili olumsuz etkilediğini söylemek mümkün değildir. Bilakis bunlar da tıpkı ağızlar gibi dili beslemektedir.

Jargonun en önemli özelliklerinden biri çok çabuk değişmesidir. Bu yıl moda olan sözcükler bir sonraki yıl gözden düşebilir (Crystal, 2018, s. 215). Fakat tam aksine bazı kelime ya da deyimlerin dile yerleşip uzun yıllar kullanımda kaldığı görülebilir. Bazı kelimeler başlangıçta jargon olarak kabul edilirken sonradan standart dile girebilir ya da standart dildeki bir kullanım sonradan argo sayılabilir. Örneğin, *boş vermek* bir zamanlar argo olarak tabir edilirken şu an standart dile girmiştir. "Süreç içerisinde artan değişme" anlamına gelen *giderek* zarfı da benzer bir kullanıma sahiptir (Huber, 2013, s. 63). *Adamın dibi* sözü ise şu an argo bir tabir iken, Eski Türkçede "soylu, asil kişi" manasında "tüplüg eren" "dipli eren" şeklinde kullanılmıştır (Clauson, 1972, s. 434).

Görüldüğü üzere, bugünkü dil varlığımız aslında büyük çoğunluğunu geçmişten getirdiğimiz, bazıları eskiden gençler tarafından uydurulan, argo sayılan, başka bir dilden kopyalanmış olan ama hepsi sonradan standart dile girebilme özelliğine sahip öğelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, bir zamanların hoşnutsuzluğu bugün bizim farkına bile varmadığımız, hatta severek kullandığımız bir öge olarak dile yansımış olabilir. Bundan dolayı, şu an standart dilde kullanılmayan, argo veya jargon olarak nitelendirilen sözleri sırf sözlükte bulunmadığı için tepeden bakan bir gözle yok veya yanlış olarak nitelendirmek doğru değildir. Şu anın jargonlarının hangisinin geleceğe ne zaman aktarılacağını seçmek bir yana, tahmin etmek bile zordur.

3. Gençlerin dili kötü kullandıklarına dair bir diğer eleştiri, *galat-ı meşhurlar* ve genel gramer kurallarından sapmalardır. Fakat tüm doğal dillerde kural dışı durumlar bulunmaktadır. Kuralcı ve grameri önemseyen tutum, doğal dil gelişim sürecine aykırıdır (Kıran, 2018, s. 51). Hatta yapay bir dil olan Esperanto bile yeterince yaygınlaşmasından sonra bazı sapmalara uğramıştır (Uygur, 2019, s. 67). Basit birkaç örnekle durum daha açık hâlde gelecektir: Dile gramercî bir tutumla yaklaşan biri Türkçede ayrılma hâli ekinin bir edatla kullanılmadan sebep bildiremeyeceğini söyleyecektir. Bu bakış açısına göre *bu yüzden* bağlacının yanlış kabul edilmesi gerekmektedir. Fakat gramerce doğru olan "*bu yüzden dolayı*" kullanımının bir anlatım bozukluğu sayıldığı herkesin malumudur.

Bir başka örnek iyelik eklerinin kullanımı ile ilgilidir. Örneğin, *diş fırçası* tamlaması iyelik eklerini aldığında *diş fırçam*, *diş fırçan*, *diş fırçası*, *diş fırçamız*, *diş fırçanız* *diş fırçaları* şeklinde çekimlenmektedir. Fakat nesnenin adı *diş fırçası* olduğu için "doğru" çekimin *diş fırçasım*, *diş fırçasın*, *diş fırçasısı*, *diş fırçasımız*, *diş fırçasınız* ve *diş fırçasıları* olması beklenirdi. Dilin burada aynı görevdeki iki eki üst üste getirmekten kaynaklanan bir tekrardan kaçındığı görülmektedir. Fakat bunun aksine, bazen hiç gerekmediği hâlde, üstelik aynı şahsı işaretleyen iki iyelik ekinin üst üste geldiği *birisi*, *kimisi*, *hepsi* (<

hepsi) gibi örnekler de bulunmaktadır. Bundan başka Kadı Köyü'nün Kadıköy olması, *yapmak* fiilinin yardımcı fiil hâline gelmesi, *-{dUk}* partisibinin sonundaki *-k* sesinin bir şahıs ekine dönüşmesi vb. gibi standardın dışına çıkan pek çok örnek vardır. Ancak toplumun büyük bir kısmının farkına bile varmadığı bu kural dışı örnekler doğru kabul edilmektedir.

Görüldüğü gibi dilde doğruluk ancak genel kabullerden ibarettir. Dilin hangi yönde gelişeceğini önceden tahmin etmek mümkün değildir. Dil bazen çok genel bir kuralı silmekte, bazense tek bir kişinin ağzından çıkan söz, yanlış bile olsa bir kaide yaratabilmektedir.

4. Eleştirilen bir diğer husus imla meselesidir. Bu konuda en çok eleştirilen nesil Y kuşağı olmuştur. Bunun sebebi, bu kuşağın ilk gençlik döneminin 2000'li yılların başına yani, her bir sms'in ücretlendirildiği ve tuşlu telefonların kullanıldığı yıllara denk gelmesidir. Bu dönemde daha az kontör harcama, enerjiden tasarruf etme ve hızlı yazma gibi endişelerden ötürü, mesajlardaki sözcükler, sözcüğün ilk sesi ve son sesi olmadığı durumlarda, ünlü harfler kullanılmadan yazılmaya başlanmıştır (*slm, nbr, bni dnle, anlyrm* vb.). Ayrıca anlık mesajlaşma dilinde pratiklik ve hız önemli olduğu için, kısaltmalar üretilmiştir (*SÇS, SA, İG* vb.). Sonraki yıllarda her ne kadar bilgisayar klavyeleri tek tuşa tek ses bağlantısına sahip olsa da, dönemin gençlerini bilgisayar başına kilitleyen MSN furyasında da bu moda devam ettirilmiştir. Çokça eleştirilmelerine rağmen gençler bu pratik imladan vazgeçmemişlerdir. "En az çaba yasası" dil kadar yazıyı da etkilemiş görünmektedir.

Fakat daha on yıl geçmeden akıllı telefonlar giderek yaygınlaşmış ve telefonlar da bilgisayar klavyesi gibi tek tuşun tek harfe karşılık geldiği bir sistemle piyasaya sürülmüştür. Ayrıca artık bu telefonlar sık kullanılan ifadeleri hatırlatabilmekte ve yazılacak olanı önceden tahmin etmektedir. Bu yüzden açıkça yazmak daha kolay hâle gelmiştir. İnsanlar yeterli zamana, kolaylığa ve uygun bir klavyeye sahip olduklarında, Y kuşağının ünlü harfleri yazmama modası kendiliğinden kaybolmuştur. Hatta hâlâ bu kısaltmaları kullanmaya devam edenler, Z kuşağı tarafından komik bulunmaya başlamıştır. Ancak imla konusu bugün de çokça eleştirilen bir konu olmaya devam etmektedir. Kökleri Osmanlılara kadar uzanan doğru yazma meselesi hâlâ bir netliğe kavuşmuş değildir. Bir önceki yıl doğru olan bir yazım gelecek yıl yanlış kabul edilebilmektedir. Bu karmaşadan dolayı alanın uzmanları bile yanılırken genel kitleden bunu beklemek gerçekçi olmayacaktır.

5. Bir diğer eleştiri ise gençlerin edebiyat dili geleneğinden uzaklaşması, kısa ve birbirini tekrar eden ifadeler kullanmalarındadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri Y ve Z nesillerinin televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet gibi ekranlar karşısında pasif izleyici ya da dinleyici olarak bulunmalarındadır. Bu durumun dil gelişimini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Kuran, 2019, s. 76). Ayrıca maruz kalınan içeriğin kalitesi ile doğru orantılı olarak standart dili öğrenme becerisi de artmakta ya da azalmaktadır.

Yapılan tüm bu eleştiriler karşısında belirtilmesi gereken bir başka husus, günümüz dil endişelerinin sadece Türkçe için geçerli olmadığıdır. Dijitalleşmenin dil üzerindeki etkileri konusunda, günümüzün *lingua frankası* olan İngilizce için bile, o dilin birincil konuşurları bizimkine benzer endişelere kapılmakta ve önlemler almaya çalışmaktadır. Onların en büyük problemlerinden biri sıkça kullanılan ifadeler için üretilen kısaltmalardır (*OMG < oh my God, LOL < Laughing Out Loud* gibi). Bir diğer problemleri ise, bize hiç yabancı gelmeyecek olan, gençlerin edebiyat dili geleneğinden uzaklaşması ve ana dili İngilizce olmayan konuşurların yanlış yorumlama sonucu standart dilde olmayan kullanımları yaygınlaştırmasıdır (Craig, 2003, s. 123).

Dil konusundaki tüm bu olumsuzlamalara rağmen, bazı dilbilimciler bu olanların aslında bir geriye gidiş değil, aksine bir gelişme olabileceğini, fonetik dil oyunlarının daha iyi bir genel okuryazarlığı doğurabileceğini, edebî kültür ve imla geleneğinin zaten birbirinden bağımsız olarak geliştiğini, dillerin her zaman evrimleşme eğiliminde olduğunu, değişimin doğal ve kaçınılmaz olduğunu söyleyerek kanıtlamaya çalışmışlardır (Craig, 2003, s. 123). Dil değişimlerini bir tehlike olmaktan ziyade, her anlatımda güzelleşen ve iyileşen, üzerinde çalışılmış efsaneler ya da fıkralara benzeten Steven Pinker ise, dilsel değişimlerin doğası hakkında şunları söylemektedir: “Dilsel değişimlerin çoğu gelişigüzel dönüşümler, sapmalar, aşınmalar ya da alıntılar değildir. Bu yüzden diller zaman içinde hızla değişse de bozulmaz, (diller) yeniden çözümleme bakımından yeni birleşimler üretmek için tükenmeyen bir kaynaktır.” (2018, s. 276).

3.1. Dil Değişmelerinin Nedenleri

Dillerin çağdaş kuşaklar arasında bile farklılıklar göstererek gelişmesinin pek çok sebebi vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. İlk neden dilin konuşurlarının siyasi, sosyal ve kültürel açıdan yaşadıkları değişimlerdir. Bu değişimler konuşurların düşünce yapısını da değiştirdiği için, bunun dile yansması kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, 1971 muhtırasından sonra şapkasını alıp giden Süleyman Demirel bu hareketiyle dile “istifa etmek, vazgeçmek” anlamındaki *şapkasını alıp gitmek* deyimini kazandırmıştır.

2. Dil değişmelerine sebep olan bir diğer etken, konuşurların dilsel dünyalarındaki çeşitliliktir. Her konuşur, *söz* denilen kendi yorumuyla dili kullanır ve bazen onda küçük oynamalar yapar. Ancak oynamalar her nesilde gerçekleşse de bu değişimlerin yaygınlığı kısıtlıdır. Çünkü aynı dönemde bile dili konuşanlar arasında çeşitli açılardan (yaş, kültür, eğitim vb.) farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla, başarılı olmuş yenilikler her yere yayılmaz, farklı gruplarda ayrı ayrı toplanır. Bu değişimlerden pek azı, zaman süzgecinden geçip bir sonraki kuşağa aktarılabilir. Örneğin, sesler ve söz dizimi fazla değişmez, ya da bir yapı bir kere çözülmüşse tekrar çözülmez. Dilin bu koruyuculuğu bazı ses, sözcük ve dilbilgisi özelliklerinin binlerce yıl dayanmasını sağlar (Pinker, 2018, s. 276).

Ancak yine de konuşurlardan biri, bir yerlerde dilin standartlarının dışına çıktığında, bu yenilik tıpkı bulaşıcı bir hastalık gibi çevresine yayılma eğilimindedir. Özellikle, farklılık yaratan bu kişi sosyal konumu itibarıyla çevresindekileri de etkiliyorsa, taklit edilmeye başlanır ve yenilik, hitap ettiği kitlenin büyüklüğü oranında dile yayılmaya başlar. Konuşma tarzında veya dilsel bir birimde meydana gelen bu durumun bazı kuşaklara çok “cool” ya da “komik” gelmesi, *dil modası* terimini ortaya çıkarmıştır. Bazen dikkat çekmek için özellikle yapılan, bazense yanlışlıkla oluşan bu dil modaları, popüler kültürde kendine çabucak bir yer edinip yine aynı hızda unutulup gitmektedir. Özellikle sosyal medyada viral olan ya da fenomenler tarafından üretilen sözlerin, kısa bir süre için kullanılıp sonra sabun köpüğü gibi yok olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bunlardan biri olan “çok ... *annecim*” ifadesi yanlış kullanımın yaygınlaşmasına örnek olarak gösterilebilir.² Covid 19 virüsünün yarattığı küresel salgın ile dilimize giren *bulaş* “bulaşı” sözü ise yanlış türetilmesine rağmen yaygınlaşan bir diğer kelimedir.

Konuşurların dilsel dünyalarındaki çeşitlilikten ötürü bazı yabancı kaynaklı sözcükler ve yapılar da dile girebilir. Çünkü bazı konuşurlar yabancı dillere daha çok maruz kalmaktadır. Öyle ki, bugün

² Kızı tarafından Şeyma Subaşı'na parti esnasında söylenmiş bir yakınma ifadesi olan “çok ses annecim” cümlesinden sonra mizahî bir kullanım olarak dil konuşucuları tarafından işlenmiştir. Yükleme eksik olan ve “Çok ses var, annecim!” şeklinde eksilteleri tamamlanabilecek olan bu cümle “çok ... annecim” şeklinde noktalı yere şikayet unsuru nesne gelecek şekilde kullanılmaktadır.

Türkçede ayrı bir dilmiş gibi lanse edilen “plaza dili” tabiri kullanılmaktadır. Bilgisayar oyunu oynanırken kullanılan dil de buna güzel bir örnektir. “Birini kandırmak” anlamındaki *trollemek* ya da birini sosyal medyadan gizlice takip etmek anlamındaki *stoklamak* Türkçenin kelime oluşturma mantığı içerisinde İngilizce kelimelerin işlenmesi ile oluşturulmuş pek çok yeni sözcükten biridir. Yine “kandırmak” anlamındaki *fake atmak*, “birine pasif agresif tavırlar sergilemek” anlamındaki *trip atmak*, “maincraft oynamak” anlamındaki *maincraft kasmak* İngilizce kelimeler kullanılarak oluşturulmuş yeni birleşik fiillerdir. Son dönemde popülerleşen *dewamke* (<Ar. *devām* + Far. *kerden*) “devam et” sözü ise Kürtçe üzerinden Türkçeye yansımış bir örnektir.

3. Günümüzde dil değişimlerine sebep olan önemli etkenlerden bir diğeri ise teknolojidir. İletişim çağı da denen bu dönemde, insanlar geçmişte olduğundan çok daha fazla irtibat hâlinindedir. Günümüz insanı, sanal dünyada küresel ya da ulusal çapta çok sayıda farklı kaynaktan haber alabilmektedir. Bu durum standart dilden farklılaşmanın en büyük etkenlerinden biridir. Tek kanallı dönemde standart dili mükemmelen konuşan TRT spikerlerinden duyulan Türkçe ile günümüzün dili arasında fark olması bu yüzdendir. Artık pek çok genç kendi özel kanalında, sayfasında ya da bloğunda herhangi bir denetime bağlı olmadan kendi “söz”lerini yayımlayabilmektedir.

Böylece çeşitli ilgi alanlarına göre sanal ortamlarda bir araya gelen insanlar kendi dillerini oluşturmakta, standardın dışına çıkan her durum kişinin ulaştığı takipçi sayısına bağlı olarak yayılmaktadır. Facebook, instagram, twitter, pinterest, sanal oyunlar ve youtube gibi platformlar gençlerin kullandığı bu yeni sözlerle doludur. Örneğin bir *youtuber* olan Enes Batur’un “Kimse yeni bir kelime icat etmeden ölmeli” sözü gençler arasında belli bir jargon oluşturmanın ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu yeniliklerin çoğunun yaygınlığı sınırlı olsa da, bunlardan bazıları toplumun büyük bir bölümü tarafından anlaşılır hâle gelebilmektedir.

3.2. 2000’li Yılların ve Z Kuşağının Türkçesi

İnternet çağı olarak da adlandırılan bu dönemin dilinin karakteristik özellikleri, sözcük icat etme, var olan anlamları esnetme, bu anlamların üzerine yeni mecazlı kullanımlar ekleme, sözcüklerin kullanım alanını değiştirme, yeni birleşik sözcükler üretme ve diğer dillerden yeni unsurlar almaktır. Yeniden çözümleme olarak adlandırılan bu durum dil içgüdüsünün ayrık birleşimsel yaratıcılığının ürünüdür (Pinker, 2018, s. 276). Yeniden çözümleme denilen bu olgu, her zaman olduğu gibi, dilsel, biyolojik ve kültürel değişimler aracılığıyla, bir önceki kuşağın dili ile sonraki kuşağın dili arasındaki benzerliği kısmen bozmaya devam etmektedir.

2000’li yıllara ait ifadelerin bir diğer özelliği, geçmişte kullanılan sözlerin ya da deyimlerin yeniden yorumlanıp *ellipsise* uğramasıdır. Bu tip bir yeniden çözümleme sayesinde daha eski kuşaklar, genç nesille aralarında sosyal, kültürel açıdan çok fazla fark olsa da, eski öğelerin bu yeniden yorumlanmış biçimlerini anlayabilmektedir. Bu sebeple aynı dil içinde zaman aralığı küçüldükçe konuşurların birbirini anlama oranı da artmaktadır.

Z kuşağının dilinde mizah da önemli bir yer tutmaktadır. Yeni üretilen sözler benzetmeye, yaratıcılığa ve çağı takip edebilme yetisine dayandığı için aslında bu kullanımlar dili iyi işleyebilme becerisini göstermektedir. Bir başka deyişle, Türkçe bugün de yeniden çözümlenmeye ve işlenmeye devam etmektedir. Bu sayede dile yeni kapılar açılmakta ve dilin geleceğe aktarılması sağlanmaktadır. Yeniden işlenmeyen her dilin ölmeye mahkûm olduğu düşünüldüğünde genç neslin Türkçeyi yeniden yorumlamaya devam etmesi olumlu bir durumdur.

Aşağıda genç kuşağın iletişim formlarından örneklem teşkil ettiği düşünülen sözlerin bir bölümü incelenmiştir. Bunlara daha yüzlercesini eklemek mümkünken en yaygın ve çarpıcı olanlardan bir seçme yapılmıştır.

akmak: Günümüzde özellikle geceleri yapılan eğlence aktivitelerine katılmayı ifade eden bu kullanım, eğlence mekanlarındaki kalabalık giriş sıralarının ya da içerideki kalabalık insan seyyalesinin mecazen ifadesini içermektedir. *Alemlere akmak* deyiminde de kullanılan *akmak* kelimesinin insan kalabalığı anlamlı bir istiare oluşturacak şekilde kullanımı aslında yeni değildir. Savaşlardaki insan selini anlatmak için de *akın akın* ikilemesi kullanılmıştır. Bugünkü kullanım aslında yeni bir yorumdan ibarettir.

atar yapmak, atarlanmak: ‘Çok sinirlenmek, öfkesini sözle veya davranışla ifade etmek’ anlamına gelen bu deyim *kafasının tası atmak, kafasının kayışı atmak* deyimleriyle ilişkili görünmektedir. Mahalle argosundan dilimize girmiş olan kelime, bu deyimlerden yola çıkarak yeniden yorumlanmıştır. Böylece *atmak* fiilinden {-ar} sıfat fiil eki ile “öfke” anlamına gelen yeni bir kalıcı isim oluşturulmuştur: *atar*. Kelime bu anlamda ilk kez 2010 yılında bir *ekşisözlük* yazarı tarafından kayda geçirilmiştir.

atmak: Gençlerin dilinde sıklıkla “farazi bir durumdan bahsetmek, tahminde bulunmak, yalan söylemek, uydurmak” (Püsküllüoğlu, 2004, 31) gibi anlamlara gelen bu söz, ateşli silahların boşa ya da bir hedef olmadan patlatılması ile ilgili gözükmektedir. Çünkü avcılık terimleriyle ilgili olarak, Türkçede boşa ateş atma, attığını vuramama, hedefi iskalama, boşa hedef alma gibi durumların mecazlaşmasıyla “yalan söylemek, uydurmak” anlamlı pek çok söz üretildiği görülmektedir: *bilip bilmeden atıp tutmak, yukarıdan atıp tutmak, saçmalamak*.

Aslında 1978’de çekilen “Neşeli Günler” filminde geçen “Atma Ziya!” repliği bu kelimenin “yalan söylemek, uydurmak” anlamları ile 2000’ler öncesinde de kullanıldığını göstermektedir. Yeni olan, bu kelimenin artık daha çok “farazi bir durumdan bahsetmek” ve “tahminde bulunmak” anlamıyla kullanılmasıdır.

ayar olmak: Z kuşağının dilindeki oldukça yeni ifadelerden biri olan *ayar olmak* “öfkelenmek, birine sinir olmak” anlamına gelir. Bu yeni kullanım mahalle argosundan yaygınlaşmıştır. Bu kültürde modifiye araçlar önemli bir yer işgal etmektedir (Yavuz, 2015, s. 70). Ayar olmak deyiminde aracın bozulması ile ayarlamak arasında ilişki kurulmuş ve “sinirleri bozulduğu için ayarlanması gereken duruma gelmek” alt bilgisi ile *ayar olmak* deyimini oluşturulmuş olmalıdır.

ayar vermek: “Birini davranışlarını düzeltmesi için uyarmak, ağzının payını vermek” anlamındadır. Bu kelime de mahalle argosundan yaygınlaşmıştır. Deyimin *vermek* fiili ile kullanılması, aynı anlama gelen (*birinin hareketlerine*) *çeki düzen vermek* ve *ağzının payını vermek* deyimlerinin anlamsal baskısıyla ilgili olmalıdır.

bir şeye takmak: 2000’li yıllar öncesinde de kullanılan bu deyim “bağımlılık derecesinde bir şeye ilgilenmek, çok önemsemek” anlamına gelmektedir, aslında *kafayı takmak, kafaya takmak* deyiminin yeniden işlenmesi ile *ellipsis* yoluyla oluşturulmuştur. Sıklıkla ‘Hoca bana taktı’, ‘Şu oyuna fena taktım.’ vb. şekilde kullanılmaktadır. Yine bu fiilden türetilmiş *takıntı* sözü de zihni meşgul eden olguları, sürekli tekrarlanan davranışları ifade etmek için standart dilde de kullanılmaktadır.

bir şeyi çakmak: Y kuşağının sıkça kullandığı ifadelerden biri olan *bir şeyi çakmak*, “bir olayı anlamak, kavramak” anlamındadır. Parlamak anlamına gelen *çak-* fiilinin mecazen “beyinde bir şeylerin yanması, aydınlanması” anlamında kullanılması ile oluşturulmuştur. Bu yönüyle özellikle Batı kültüründe görülen “yeni bir fikir üretince beyinde yanan ampül” metaforuna çok benzemektedir.

Çak- kökünden üretilen bir diğer kelime olan *çaktırmak* ise “farkına vardtırmak, anlamasını sağlamak, belli etmek” gibi anlamlara gelmektedir.

bir yere dalmak / bir Şeye dalmak / birine dalmak: Bir yere dalmak “aniden, plansızca bir mekana girmek” anlamındadır. Bir konuya dalmak ise ‘çok fazla önbilgisi olmadan konuya müdahil olmak” demektir. En yeni kullanımı olan birine dalmak ise “birini dövmek” anlamındadır. Tüm bu mecazlı kullanımlar oluşturulurken suya dalmanın bir andalığı ve özellikle *birine dalmak*’ta vücudun suya dalarken aldığı Őekil göz önünde bulundurulmuştur.

birine yazmak: Birine yazmak genç kuşağın dilinde “birinden hoşlandığını belli etmeye başlamak, flört talebinde bulunmak” demektir. Bu deyim Y kuşağından önceki nesillerin zihninde “birine el yazısı ile yazılmış aşk mektupları göndermek” bilgisiyle ilişkilidir ve buradan hareketle mecazlaşmıştır. Ancak bugün deyim çağın getirdiklerine uymuş ve genç kuşağın zihninde yalnızca sanal ortamda mesajlaşmakla ilişkilendirilmiştir. Yine eskiden beri kullanılan *yazılmak* ise, *yaz-* fiiline dönüşlülük eki getirilmesiyle “hoşlandığını açıkça ifade etmekten ziyade, kendi kendine hoşlanmak; hislerini içinde tutmaya çalışarak iletişim kurmak” anlamını kazanmıştır.

birine yükselmek: Aslında duygu yoğunluğunun yükselmesini ifade eden bu kelime hem “birinden hoşlanmaya başlamak, libidosu artmak”, hem de “birine sinirlenmek, ani çıkışlar yapmak” anlamında kullanılır. Z kuşağının ürettiği bu yeni deyimde duygu yükselmesinin tüm anlamını *yükselmek* eyleminde topladığı görölmektedir.

birine yürümek: Z kuşağı tarafından üretilen bu yeni deyim “birine ondan hoşlandığını belli eden hareketler yapmak, onu etkilemek için çeşitli eylemlerde bulunmak” anlamındadır. Birine yürümek deyimini Türkçeye İngilizce *make a move on someone* “birine asılmak, yazılmak” deyiminin anlam kopyalaması yoluyla girmiş olmalıdır. Ayrıca 2000’ler öncesinde kullanılan *bir Őeyin yolunu yapmak*, *birine yol yapmak* deyimleri de bu söze temel oluşturmuştur.

Bu deyimlerden *bir Őeyin yolunu yapmak* “hedeflenen amaç için gerekli hazırlığı yapma, harekete geçmeden önce şartları uygun hâle getirme” gibi anlamlara gelmektedir. *Birine yol yapmak* ise flört bağlamında hedeflenen partneri gizliden gizliye ilişkiye ikna etmeye dayalı bir manipulasyon tekniğidir. Böylece *birine yürümek*, *yol yapmak* deyiminin devamı olarak, yapılan yolda bu kez “açıkça” ilerlemeyi ifade eder. Bu orijinal kullanım *yürümek* fiiline yeni anlamsal boyutlar kazandırmıştır. Özellikle *DM’den yürümek* “instagramın mesaj bölümünden iletişim kurmaya çalışmak” deyimini sıkça kullanılmaktadır.

Yürümek sözü temel alınarak oluşturulan bir diğer ifade ise *birine koştırmak*. Bu yeni söz, mecaz söz konusu olduğunda “hoşlantısını kısa bir süre içinde, abartılı bir açıklıkla ifade etmek” anlamına gelmektedir.

boş yapmak: Yeni deyimlerden biri olan *boş yapmak*, “laf kalabalığı yapmak, gereksiz konuşmak” demektir. *Boş laf etmek*, *boş konuşmak* deyimlerinin Türkçede birleşik fiil yapma sıklığını giderek arttıran *yapmak* fiiliyle yeniden yorumlandığı görölmektedir.

dis atmak: Dilimize Amerikan argosundan geçmiş bir kelime olan *dis* (ya da *diss*), bu dilde “birini eleştirmek” anlamına gelir. Afro-Amerikalı argosunda 1980’li yıllarda *disrespect* “saygısızlık etmek” ya da *dismis* “kovmak, işten atmak” kelimelerinin kısalması ile oluşmuştur. Türkçede kelimenin sınırlı öğrenme sonucu yalnızca “rap kültüründe kişilerin birbirini Őarkılarla eleştirmesi” anlamı kullanılmaktadır.

Bu deyim her ne kadar yabancı kaynaklı gözükse de Türkçe ona Türk kültürünün damgasını vurmuş ve onu kendine mâl etmiştir. Çünkü bu deyimde yardımcı fiil olarak *atmak* kelimesinin seçilmesi *âşık atışması* kültürü ile ilişkilidir. Âşıkların birbirine türküleri aracılığıyla *laf atması*, rap kültüründe yeniden yorumlanarak *dis atmak* deyimini oluşturmuştur.

düşmek: Z kuşağı jargonunda bu kelime “aşık olmak, birinin aşkına kanmak, birini ya da bir şeyi çok beğenmek” anlamındadır. Bu mecazlaşmanın altında birden çok neden var gibi görünmektedir. Bunlardan biri *dibi düşmek* “çok beğenmek, şaşırtıcı derecede güzel bulmak” deyimidir. Bir diğeri *birinin ağına düşmek* “elde etmek için yapılan oyunlara kanmak” deyiminin *ellipsise* uğramasıdır. Mecazlaşmanın bir diğer sebebi *düşmek* eyleminin “ani şekilde kalpte hissedilen acı”yı ifade eder şekilde kullanılmasıdır. Bu açıdan *birine çarpılmak*, *birine vurulmak* “aniden, ilk görüşte âşık olmak” deyimlerinde de benzer bir durum vardır. Deyime temel oluşturan ve gençlerin kullanımında yaygınlaşmasına sebep olan son neden ise, savaş oyunlarında *düşmek* kelimesinin “yenilmek, ölmek, elenmek” anlamında kullanılmasıdır. Buradan hareketle, hissedilen yoğun duygulardan ötürü saf dışı kalındığını, hayata devam edemeyecek kadar etkilenildiğini ifade etmektedir.

gider yapmak: Bu deyim “posta koymak, rest çekmek, diklenmek” anlamına gelir. İlk kez 2006 yılında *uludağ* ve *ekşisözlük* gibi platformlarda tanımı yapılmıştır. Mahalle argosunda Tofaş marka arabaların çeşitli sesler çıkararak gider gibi yapması ama gitmemesi ve bunun bir üstünlük gibi algılanmasından yola çıkarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

gideri var: Son yıllarda üretilen bu deyim “kötünün iyisi, hiç yoktan iyi” gibi anlamlara gelmektedir. *Yoklukta gideri olmak* ve *her türlü gideri olmak* gibi sıkça kullanılan kalıplardan da anlaşıldığı kadarıyla *gider* kelimesi “beğeni ya da iş görme açısından en alt standart” anlamına gelmektedir. Oluşturma yönü bakımından *hoşuna gitmek* deyiminin anlamsal baskısı ile ilişkili görünmektedir. Burada *gitmek* fiilinin “uymak, uygun düşmek” anlamındaki kullanımı hissedilmektedir. Böylece kişinin hoşluk standardına uyan, hoşuna giden şeylerin *gideri olmaktadır*.

Bu söz öbeği ilk olarak 2007 yılında *uludağ* ve *ekşisözlük* gibi platformlarda tanımlanmıştır. Başlangıçta, yalnızca erkekler tarafından “kadınların fiziksel çekiciliklerinin erkeğin en alt standardına uyması” durumunu ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Ancak yıllar içinde kadınlar da erkekler için bu tabiri kullanmaya başlamıştır. Hatta bugün herhangi bir nesne, canlı veya olgu için “ehven-i şer” anlamında kullanılabilecek şekilde anlam genişlemesi yaşamıştır.

gömmek: Bu fiil son yıllarda “birini kötü bir duruma sokmak, eleştirmek” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Fiilin yeni üretilen mecaz anlamlarından bir diğeri de “yiycekleri mideye gömmek, hızlıca yemek yemek”tir.

gözü/kulağı kanamak: Son yıllarda oluşturulan bu deyim, hoşlanılmayan bir görüntüye ya da sese maruz kalınca kullanılır. Maruz kalınan içeriğin duyu organlarına zarar verip kanatacak kadar kötü olduğunu ifade etmektedir.

iş atmak: Bu deyim “istenilen bir eylemi gerçekleştirmesi için karşı tarafa belli belirsiz cesaret verme” anlamında bir manipülasyon tekniği olarak kullanılmaktadır. *İşi birinin üzerine atmak*, *yıkamak* deyimlerinin yeniden yorumlanmış biçimi gibi gözükmektedir. Bu deyim flört ilişkileri bağlamında da kullanılmaktadır. Fakat *birine yürüme* veya *koşmak* deyimlerinin aksine bu deyim açık bir flört talebi değildir, talepkar tarafın üzerine düşeni muhatabına yaptırtmak istemesi söz konusudur.

iş/hesap kitlemek: Yeni neslin sıkça kullandığı bu deyim kendi sorumluluğundaki bir işi başkasına yüklemekle ilişkilidir. *Kilitle-* fiilinin büzülmesi sonucu *kitlemek* şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu

deyim için *kilitlemek* fiilinin kullanılması, bu eyleme maruz kalan kişiyi itiraz edemeyecek duruma getirmek, hareket alanını sınırlamakla ilgilidir.

kafa açmak: Bu deyim bugün “çok, boş, gereksiz ve patavatsızca konuşmak” anlamına gelmektedir. Aktunç, 1991 yılında yayınlanan *Kraliçe Sisi* adlı kitaptan örnek vererek *kafasını açmak* deyimini “esrikliği geçmek” şeklinde tanımlamıştır: “Kafamı açmanı istemiyorum diye konuştu Cengiz. Şimdi kim bilir nasıl bir düş âlemi içinde...” (2019, s. 161). Dolayısıyla bugün *kafa açmak* deyiminin “çok konuşmak” anlamına gelmesinin altında ‘gereksiz konuşmaların hoşta giden sarhoşluk durumunu bozduğu bilgisi’ vardır.

“Sarhoşluğu geçmek” anlamından yola çıkarak yeniden çözümlenen *kafa açmak* deyimini bugün iyelik ve belirtme eki almadan kullanılmaktadır: “Yine kafa açmaya başladın.”

Bu deyimle ilgili bir diğer ilginç nokta Türkçede *kafa* kelimesinin yeni anlamlar kazanmasıdır. Artık *bu* kelime *kafa yapmak*, *kafayı bulmak*, *kafam güzel*, *kafası iyi*, *malt kafası* vb. pek çok deyimde “sarhoşluk durumu” anlamına gelecek şekilde anlam genişlemesi yaşamıştır. İçkinin en çok beyni etkilediği düşünüldüğünde bu deyimler anlamlı hâle gelmektedir.

kafasını yaşamak: Kafa kelimesiyle üretilen en yeni deyim olan *kafasını yaşamak* genellikle soru formunda, “Neyin kafasını yaşıyorsun?” veya “Neyin kafası bu?” şeklinde kullanılır. Bu ifade muhatabın mantıklı düşünemediğini, saçmaladığını vurgulamak için kullanılmaktadır. Bu kinayeli deyim keyif verici madde kullanımından ötürü mantıksız davranışlarda bulunma veya saçma sözler söyleme ile ilişkilendirilmiştir. Daha sonra da *kişinin sarhoş gibi davrandığını* ifade eder şekilde mantıksız şeyler yapan ya da söyleyen herhangi biri için kullanılır duruma gelmiştir.

kasmak: Temel anlamı “kasları gergin duruma getirmek” olan bu kelime Z kuşağının dilinde “bir şeyi gereğinden fazla önemsemek, önemsenen şey için çaba ve vakit harcamak, üstüne düşmek” anlamındadır. Kasları gergin duruma getiren şeylerin genelde endişe duyulan, fazla önemsenen konularla ilgili olduğu düşünüldüğünde bu anlatım için *kasmak* fiilinin kullanımı anlaşılır hâle gelmektedir.

Fiil bu anlamıyla, *takipçi kasmak* ‘takipçi sayısını önemsemek ve takipçi sayısını arttırmak için çeşitli yollara başvurmak’, *maincraft kasmak* “adı geçen oyunu oynamak ve bu oyun için çaba harcamak”, *level kasmak* ‘oyunda seviye atlamak için çabalamak’, *ortalama kasmak* “ders notu ortalamasını yükseltmeyi aşırı önemsemek ve bunun için çalışmak” vs. şeklinde kullanılmaktadır.

Kasmak kelimesinin en sık birlikte kullanıldığı kelimelerden biri ise *duyar* kelimesidir. *Duyar kasmak* “toplumu ilgilendiren durumlar hakkında abartılı şekilde duyarlı davranmak, aşırı alıngan tavırlar sergilemek” anlamına gelmektedir.

kopmak: Bu kelime 2000’lerin başlarında “çok gülmek” anlamında kullanılmış, daha sonra ise “eğlence mekanlarında eğlenmek” anlamını kazanmıştır. Bu anlamlar için *kopmak* fiilinin kullanılması, zihnin bedenden ayrılması, ondan kopması ile ilişkili gözükmektedir.

linç etmek/ linç yemek: Bu deyimlerden *linç etmek* artık daha çok “sosyal medyada olumsuz yorum yapmak” anlamında, *linç yemek* ise “olumsuz yorumlara maruz kalmak” anlamında kullanılmaktadır. Deyimin *yemek* fiili ile kullanılması *gam yemek*, *dayak yemek* gibi deyimlerin anlamsal baskısı ile ilgili olmalıdır.

mezuna kalmak: Bu deyim son yıllarda, liseyi bitirdikten hemen sonra üniversiteye başlamayıp bir yıl daha hazırlanmayı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

pes atmak: Bu birleşik sözcük PES oynamak anlamındadır. Bu deyim ilginç yapan, oynamak anlamı için *atmak* fiilinin kullanılmasıdır. Türkçede *atmak* fiilinin artık, çoğunlukla iki kişi ile oynanan rekabete dayalı oyun adlarıyla birlikte kullanılan bir yardımcı fiil görevi edindiği görülmektedir. Oyun oynamak ifadesi için *atmak* fiilinin kullanılmasında zar atarak oynanan oyunların ve cirit atmak, ok atmak gibi Türk sporlarının etkisi olmuş olmalıdır. Böylece *atmak* fiili pek çok oyun adı ile kullanılabilecek şekilde yardımcı fiil görevi kazanmıştır: *taola atmak, batacak atmak, pes atmak* vb.

sallamak: Bu kelime yeni neslin dilinde daha çok “uydurmak, farazi konuşmak, yalan söylemek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. *Bol keseden sallamak* deyiminin kısaltması ile oluşmuş gibi gözükmektedir.

sıkmak: Bu kelime “sık boğaz etmek, baymak” anlamlarının yanında, son zamanlarda “yalan söylemek, yukarıdan atıp tutmak” anlamında da kullanılmaktadır. Deyim, “yalan söylemek, yukarıdan atıp tutmak” anlamlarını havaya boşa ateş etme, boşa kurşun sıkma, kurusıkı tabanca ile ateş etme bilgisinden yola çıkarak kazanmıştır. Bu kelimenin Muğla avcılarının dilindeki kullanımı için bkz: *sıkılmak* (Yörükoğlu, 2020).

stoklamak: İngilizceden dilimize girmiş olan bu deyim, kaynak dilde *stalk* “sinsice izlemek, gizlice sokulmak” gibi anlamlara gelmektedir. Fakat Türkçede belli bir bağlamda ve sınırlı öğrenme sonucu sadece “birbirini sosyal medyadan gizlice takip etmek” anlamı kullanılmaktadır. *Stalk* kelimesinin dilimize *stolk* olarak geçmesi kelimenin orijinal telaffuzunda /a/ sesinin /a/ ile /o/ arası bir ses olan /a̠/ şeklinde söylenmesinden kaynaklanmaktadır. Türkçe konuşurlarının hançeresine uymayan bu ses /o/ olarak telaffuz edilmektedir.

tav olmak: Bu deyim bugün “birinin davranışlarını rahatsız edici bulmak ve birine öfkelenmek” anlamındadır. Aslında Y kuşağı Farsçadan kopya edilen *tav* kelimesini *tava getirmek* ve *tavlamak* gibi sözlerde aktif olarak kullanılmaktaydı. Bu deyimler *tav* kelimesinin “kolay işlenebilmeleri için demire verilmesi gereken yüksek ısı, işlenecek bir nesnede bulunması gereken ısının, nemin yeterli olması durumu” anlamından hareketle oluşturulmuşlardır. Bu kelimelerden *tava getirmek* “birini bir şeye ikna etmek için manipüle ederek o kişiyi kandırmaya en uygun duruma getirmek”, *tavlamak* ise “karşı cinsi ayartmak, ilişkiye ikna etmek” gibi anlamlara geliyordu. Z kuşağının pek tercih etmediği bu kullanımlar yerini *tav olmak* deyimine bıraktı. Bu deyim “öfke duymak” anlamını “ısının veya sıcaklığın artması” bilgisinden hareketle kazanmıştır.

trip yapmak, trip atmak, tribe girmek: Türkçede “pasif agresif tavırlar sergilemek” anlamına gelen bu deyimler İngilizceden dilimize giren *trip* kelimesiyle oluşturulmuştur. İngilizcede temel anlamı “seyahat etmek” olan *trip* kelimesi çeşitli kelimelerle birlikte kullanılarak yeni anlamlar kazanmıştır. Örneğin, argoda *trip out* deyimini, “yolculuğa çıkmak” anlamının mecazlaşmasıyla “kafası güzel olmak, uyuşturucu alıp uçmak, kafayı kırmak” gibi anlamlara gelmektedir. Böylece *trip* kelimesi “uyuşturucunun etkisinde olma” anlamında kullanılarak “yolculuk” anlamından uzaklaşıp “bir histe, bir duygu durumunda bulunma”nın adı olmuştur.

Türkçedeki anlam ise *lay a guilt trip on someone, send somebody on a guilt trip, put a guilt trip on somebody* “yaptığı bir şey yüzünden birine kendisini suçlu hissettirmek” deyimleriyle ilişkili gözükmektedir. Bu deyimlerde geçen *guilt trip*, “suçluluk duygusu, vicdan azabı, suçluluk psikolojisi” gibi anlamlara gelmektedir. Serbest çevirisi “vicdan yolculuğu” şeklinde yapılabilecek olan *guilt trip* deyiminde de *trip* kelimesinin “duygu, his” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Türkçedeki “küsün tavırlar sergileme” ve “hatasını anlamasını sağlayacak pasif agresif davranışlarda bulunma” anlamları

bahsedilen İngilizce deyimlerin sınırlı öğrenme sonucu tüm anlamını *trip* kelimesinde toplamasından kaynaklanmıştır.

trollemek: İngilizce *troll* kelimesine {-LA} isimden fiil yapma eki getirilerek oluşturulan bu söz kaynak dilde “oltayla balık avlamak, kandırmak, internet ortamında gönderdiği mesajlarla tartışma başlatan kişi” gibi anlamlara sahiptir. Türkçede ise, sınırlı öğrenme sonucu çoğunlukla, mecaz anlamı olan “internet ortamında muzip tavırlar sergileyerek birilerini kandırmak” anlamı kullanılmaktadır.

yardırmak: Bu kullanım “bir işi yapmaya çok odaklanma, yapılan işte iyi gitme” durumunu ifade etmektedir. Engelleri aşma, daha derine ulaşma ve giderek bundan keyif alma bilgisinden hareketle üretilmiş olmalıdır. Özellikle ders çalışma işi için *yardırmak* sıkça kullanılmaktadır.

yargı dağıtmak: Gençlerin dilindeki oldukça yeni deyimlerden biri olan *yargı dağıtmak* “haddini bildirmek, ağzının payını vermek, yerini bildirmek, ezmek, hor görmek, hakkından gelmek, gereken yanıtı vermek” gibi anlamlara gelmektedir. Bu yeni anlamlar *adalet dağıtmak* “kanunların saydığı hakları sahiplerine vermek” sözünün mecazlaşması ile ilgilidir. Bir anlam kopyalaması sonucu dilimize giren *adalet dağıtmak* deyiminin gençler arasında *yargı dağıtmak* şeklinde kullanılması İngilizce *to dispense justice* “adalet dağıtmak” deyiminin yanlış tercüme edilmesi ile ilgilidir. *Justice* kelimesinin “adalet” dışında, “yargı, hakkaniyet” gibi anlamlara da gelmesi, deyim *yargı dağıtmak* şeklindeki yanlış tercümesinin yayılmasına sebep olmuştur.

4. Sonuç

Dil değişimlerini olumsuz olarak algılamak ve yeni neslin dil kullanımını eleştirmek diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de sıkça görülmektedir. Ancak yukarıda da görüldüğü gibi dil, geçmiş ve geleceğin sıkı bağlarla örülmesi ile gelişmektedir. Hiçbir yenilik aslında geçmişinden bağımsız değildir. Ayrıca, yeni üretilen sözler her ne kadar küçük gruplarda toplansa da, bunlardan bazıları çeşitli sanat eserlerine girerek; romanlarda, şiirlerde, şarkılarda veya senaryolarda işlenerek ölçünlüleştirilmiştir. Bir başka deyişle, bu kendine has konuşma biçimleri tıpkı ağızlar gibi dili beslemektedir.

Türkçe 2020 yılından bakılarak değerlendirildiğinde, genç neslin dilinde internet argosu, mahalle argosu ve gençlik jargonlarından kaynaklanan pek çok yenilik bulunduğu görülmektedir. Hızla ortaya çıkan yeni trendler sosyal medyadaki mevcut dil oyunlarının yerini kolayca almaktadır. Çağın ve genç neslin eğilimleri göz önüne alındığında, yakın zamanda standart dile ve sözlüklere daha çok internet argosundan alınmış kelimelerin gireceğini öngörmek mümkündür.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak Türkçede İngilizce kaynaklı kelime kullanımı artma eğilimindedir. Ancak yabancı kelime kullanımını bir nesle mal etmek doğru değildir. Her çağda dönemin süper güçleri ve onların dilleri diğer toplumlara baskılamıştır. Bu konuda yapılması gereken kolay yolu değil, zor yolu seçmektir. Bunun için de eski sorunlar için yeni nesli eleştirmek yerine, diğer toplumlara yön verecek düzeye gelebilmek için çabalamak gerekmektedir. Bilim ve sanatta iyi ürünler ortaya koyabilmek, Türkçeyi alıcı düzeyden verici düzeye taşıyabilmenin en iyi yoludur. Nitekim her ne kadar internet kullanımının İngilizce kelimelerin dile girişini hızlandırdığı söylene de, çeşitli platformlarda yayınlanan nitelikli Türk dizileri ve filmleri sayesinde, başka ülkelerde Türkçeye olan ilgi giderek artmaktadır.

Kültür sözü Latince *colere* ‘bakmak, işlemek’ kelimesinden gelir. Dil de kültürün önemli bir parçası olduğu için, tamamen kendi hâline bırakılması tabii ki düşünülemez. Onu olgunlaştırabilmek için

emek harcamak gerekmektedir. Fakat bu, dile müdahale ederek veya var olanı inkâr ederek değil, dile yeni öneriler sunarak gerçekleştirilmelidir. Dilbilimcinin görevi dil olgularını değerlendirmek değil, gözlemlemek ve gözlem sonuçlarını aktarmak olmalıdır (Huber, 2013, s. 68).

Hepsi çok sık kullanılmasına rağmen, yukarıda açıklanan yeniliklerden pek çoğunun TDK sözlüğünde yer almadığı görülmektedir. İngilizcede yayınlar günlük olarak taranıp bir kelime yeni bir anlamda kullanıldığında kayıt altına alınırken, Türkçede hâlâ yeni üretilen sözlerin ilk kullanım tarihlerini bulmak için mizah sözlüklerinden yararlanmak gerekmektedir. Türkçedeki yenilikleri tespit edecek bir kurul oluşturulması, dilin neden sonuç ilişkisi kaybolmadan gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Çünkü daha on yıl geçmeden bazı deyimlerin kaynakları tespit edilemez olmuştur.

Sanılanın aksine şu an Türkçe için sevindirici olansa, gençlerin aslında Türkçeyi iyi kullanmak için gösterdikleri çabadır. Sosyal mecralardaki paylaşımlarda düzgün bir cümle yapısına ve imlaya özen gösterilmekte ve kurallara uymayan fenomenler mizahla karışık tepkiler almaktadır. Sağlam bir dil bilinci ve iyi bir eğitimle daha iyi sonuçlar elde etmek de mümkün görülmektedir.

Kaynakça

- Aktunç, H. (2019). Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford: Oxford At The Clarendon Press.
- Craig, D. (2003). Instant Messaging: The Language of Youth Literacy, The Boothe Prize Essays, 116-133.
- Crystal, D. (2018). Dilin Kısa Tarihi. Çev. Tufan Göbekçin. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Duman, M. Z. (2019). Kuşak Çatışması - X ve Z Kuşağı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gökberk, M. (2018). Değişen Dünya, Değişen Dil. İstanbul: YKY Yayınları.
- Huber, E. (2013). Dilbilime Giriş. İstanbul: Yabancıdil Yayınları.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2018). Dilbilime Giriş. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kuran, E. (2019). Bir Kuşağı Anlamak, İstanbul: Mundi Kitap.
- Öksüz, Y. Z. (2016). Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (1995). Eski Türk Yazıtlarındaki Yabancı Öğeler (1). Türk Dilleri Araştırmaları. sayı: 5, s. 227-229
- Ölmez, M. (1995). Eski Türk Yazıtlarındaki Yabancı Öğeler (2). Türk Dilleri Araştırmaları. sayı: 7, s. 175-186
- Ölmez, M. (1999). Eski Türk Yazıtlarındaki Yabancı Öğeler (3). Türk Dilleri Araştırmaları. sayı: 9, 59-65.

- Öztürk, A. Ö. (2019). Dil İnkılabının Türkçenin Söz Varlığına Etkileri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pinker, S. (2018). Dil İçgüdü- Zihin Dili Nasıl Meydana Getirir. Çev. Feray İlgün Bilge. İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- Püsküllüoğlu, A. (2014). Türkçenin Argo Sözlüğü. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Tanpınar, A. H. (2007). "Yeni Edebiyat Cereyanına Dair". Edebiyat Üzerine Makaleler. Haz. Zeynep Kerman. İstanbul: Dergah Yayınları. s. 87-88.
- Tekin, Ş. (1966). Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 13 , s. 35-63.
- Tokyürek, H. (2013). Eski Uygurca Dini Terimlerde Yabancı Dillerin Gramatikal Etkisi Var mıdır?. VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, s. 541-554.
- Toruntay, H. (2011). Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı.
- Uygur, N. (2019). Dilin Gücü. İstanbul: YKY Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2015). Erkekliğin Tutkulu Hâli: Tofaş Modifiye Gençliği. Masculinities A Journal of Identity and Culture, Aug., 2015/4, s. 70-104.
- Yörükoğlu, E. (2020). Muğla Avcılarının Dili. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

İnternet Kaynakları

- <https://evrimagaci.org/bizimle-buyuyen-sarkilar-hangi-sarkiyi-omrumuz-boyunca-sevecegimizi-yasimiz-belirliyor-7404> (E.T. 01.05.2020)
- https://indigodergisi.com/2017/08/ogrenilmis-cehalet-psikolojisi/?fbclid=IwAR21K0q-UtP1WVbUnidIX9Y1r6qrXF_XR_agdm0k6XnV_aDdPquZCkVJKrU (E.T. 10.02.2020)
- <https://www.uludagsozluk.com/> (E.T. 06.12.2019)
- <https://eksisozluk.com/> (E.T. 07.12.2019)
- <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 23.04.2020)
- <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce> (E.T. 01.05.2020)
- <https://www.etymonline.com/> (E.T. 01.05.2020)